

Impactevaluatie Interreg V Vlaanderen-Nederland

Nota Reflectiesessie | 1 mei 2019

In opdracht van

Autonoom Provinciebedrijf Provinciaal Secretariaat
Europese Structuurfondsen - Interreg
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen

IDEA
CONSULT thinking ahead

member of
IDEAGROUP

Contactpersoon voor dit rapport

Steven Knotter
Expert

+32 (0)2 300 85 02
Steven.knotter@ideaconsult.be

Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel

T: +32 2 282 17 10
info@ideaconsult.be

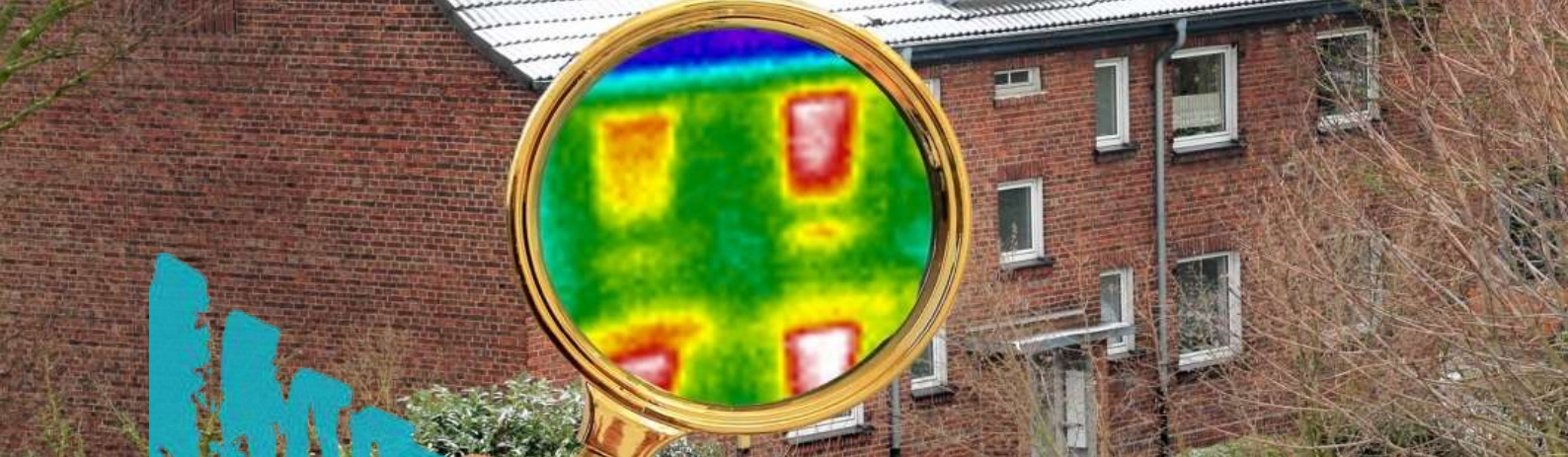
www.ideaconsult.be

Inhoudsopgave

1 / Situering en aanpak van de opdracht	3
1.1. Theorie-gebaseerde impactevaluatie	3
1.2. Tussentijds rapport – voortgang en inhoud	4
1.3. Case studies	5
2 / Conclusies case studies – impact Interregprogramma	7
2.1. Slimme groei – O&O en innovatie	7
2.2. Duurzame groei - omslag naar koolstofarme en hulpbronefficiënte economie	10
2.3. Inclusieve groei – grensoverschrijdende arbeidsmarkt	12

1 / Kader en aanpak van de opdracht

De Managementautoriteit van het Europees subsidieprogramma Interreg Vlaanderen-Nederland 2014-2020 beoogt de uitvoering van een impactevaluatie van de goedgekeurde/lopende projecten tot nu toe.

Dit eerste hoofdstuk schetst kort de context, aanleiding en doelstelling van deze evaluatie. Ook hernemen we de aanpak die we hierbij volgen, en beschrijven we de reeds ondernemen stappen.

1.1. Theorie-gebaseerde impactevaluatie

Deze impactevaluatie start vroeger dan voorzien in het evaluatieplan zodat de resultaten als input kunnen fungeren bij de ontwikkeling van een eventueel zesde Interreg Vlaanderen-Nederland programma. Omdat het programma en vrijwel al haar projecten nog in uitvoering zijn, is het niet mogelijk binnen deze evaluatie een uitspraak te doen over de uiteindelijke resultaten en totale impact van het programma.

Bedoeling van de opdracht is dan ook om de actuele impact van de nog lopende investeringen op de nagestreefde doelen van het programma zo veel mogelijk in detail te analyseren en beschrijven. De focus ligt hierbij op de specifieke doelstellingen rond innovatie (1a, 1b, 2c en 3b) en demonstratie (2a, 2b en 3c).

De impactevaluatie heeft als doelstelling om een antwoord te bieden op met name volgende vragen:

- ▶ Wat zijn de effecten van de projecten binnen het programma? Leveren zij een bijdrage aan de programmadoelstellingen? In welke mate?
- ▶ Welke projecten dragen het meeste bij aan de doelstellingen per prioritaire as? Welke rol spelen budgetten (per as, per doelstelling, per project)?
- ▶ Welke veranderingen in de resultaatsindicatoren zijn toe te schrijven aan het programma? Welke andere factoren spelen een rol?
- ▶ Hoe kan de impact van het programma worden beoordeeld in het licht van de streefdoelen van de Europese Unie voor slimme, duurzame en inclusieve groei (EU2020-strategie)?

Gezien de grote diversiteit en beperkte kwantificeerbaarheid van de (verwachte) impact van het programma, kiezen we een theoretische benadering om deze evaluatievragen te kunnen analyseren en beantwoorden. In deze benadering gaan we verder dan het vaststellen en beschrijven van de uitkomsten en resultaten van de projecten, maar beogen we ook dieper inzicht te geven in de wijze waarop de interventies/projecten deze verwachte effecten en impact tot stand brengen (Waarom werkt het? Hoe werkt het?).

Theorie-gebaseerde evaluatie is een benadering en werkwijze om de analyses aan te pakken en te structureren, gebruik makend van een expliciet veranderingsmodel ('theory of change') om na te gaan of en hoe een interventie bijdraagt aan de beoogde en geobserveerde resultaten.

Het ontleden van de theory of change geeft inzicht in de output en resultaten die het programma volgens haar eigen logica zou moeten bereiken richting de verschillende doelstellingen. Vervolgens geeft de evaluatie inzicht in de mate waarin het programma en haar projecten inderdaad verlopen volgens deze theorie (gelijkenissen en verschillen), en welke factoren hieraan bijdragen.

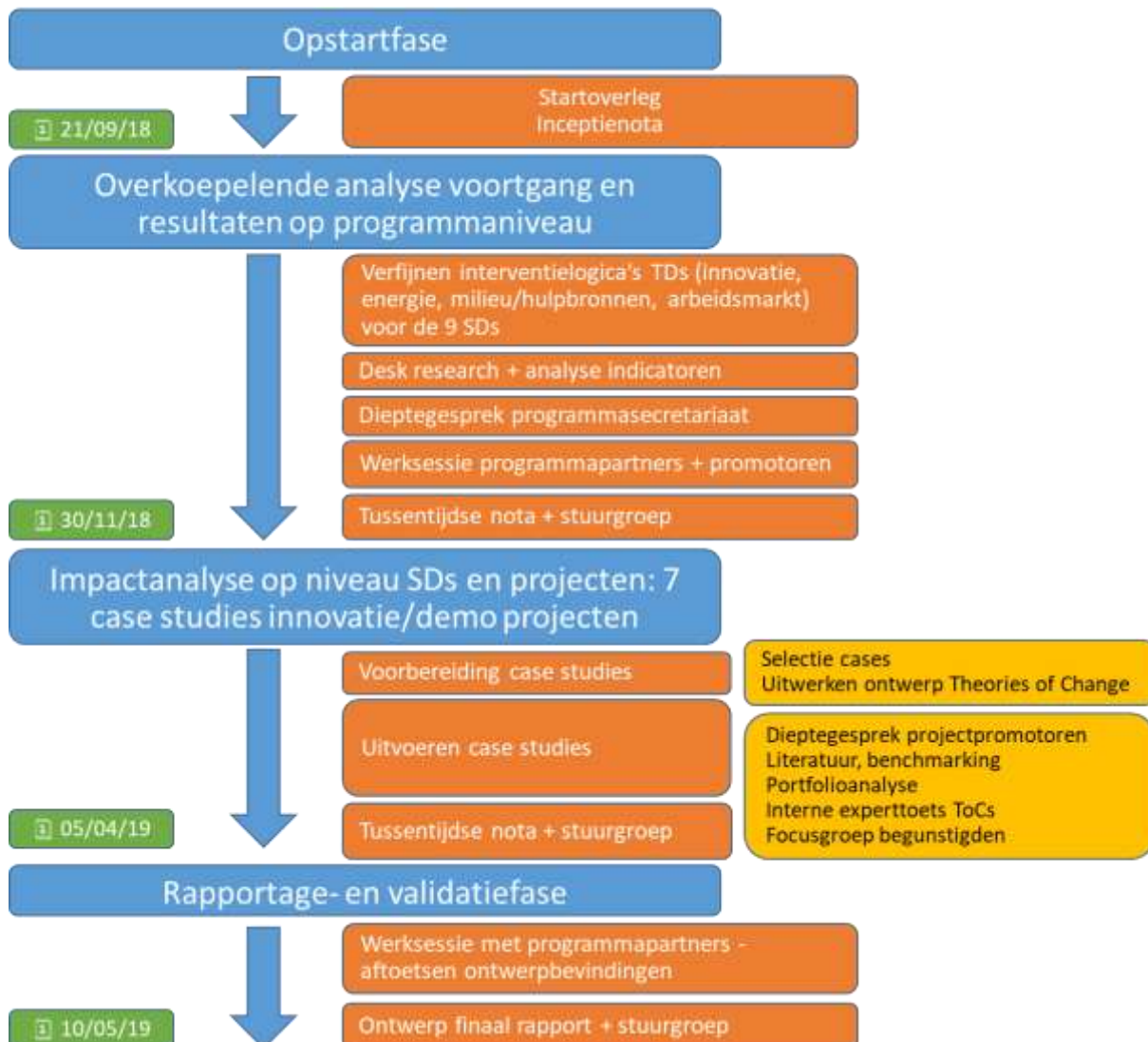
De focus van de evaluatie ligt op de specifieke doelstellingen rond innovatie (1a, 1b, 2c en 3b) en demonstratie (2a, 2b en 3c), en de case studies vallen onder deze SDs. Voor de projecten in de 'flankerende' specifieke doelstellingen 'Arbeidsmarkt' (4a) en 'Natuur' (3a) is enkel een beschrijvende inschatting op grote lijnen van de (te verwachten) impact gemaakt (zie verder in de nota).

1.2. Voortgang en inhoud van de nota

De figuur hieronder geeft het stappenplan voor deze opdracht weer. Nadat het tussentijdse rapport een analyse van de algemene voortgang en resultaten op programma-niveau weergaf, bevat deze nota de voorlopige overkoepelende conclusies uit de cases met betrekking tot hun bijdrage aan de programma-resultaten, en de impact van het programma als geheel. Alle stappen voor de case studies zoals gedefinieerd in dit figuur zijn uitgevoerd. Het tussentijds rapport beschrijft de volgende aspecten:

- ▶ Een uitleg van de aanpak van de case studies en leeswijzer voor rapporten
- ▶ Bevindingen en conclusies vanuit de case studies over de (verwachte) resultaten en impact en verklarende factoren daarvoor

Figuur 1: Stappenplan

1.3. Case studies

Om de bijdrage van het programma en haar projecten aan de gewenste resultaten diepgaand te analyseren, hebben we case studies voor een 7-tal belangrijke Interregprojecten uitgevoerd, verdeeld over de verschillende prioritaire assen en specifieke doelstellingen. Voor iedere case werd vooraf een essentiële vraag geformuleerd die centraal stond bij het evalueren van hun realisaties en resultaten (zie tabel hieronder).

De cases studies werden uitgevoerd volgens het plan van aanpak, waarbij voor iedere case een specifieke veranderingstheorie werd ontwikkeld, gelinkt aan de theorie voor de betreffende specifieke doelstelling, opgemaakt in de eerste evaluatiefase. Aan de hand van dit kader zijn we nauwgezet nagegaan op welke wijze het project bijdraagt de gewenste resultaten van het programma, en positieve effecten genereren voor haar directe begunstigden en de grensregio als geheel. Dit op basis van:

- ▶ **Desk research:** studie van bestaande projectdocumentatie en voortgangsrapportages, analyse van de deelactiviteiten per project (portfolio), relevant materiaal van eerdere of vergelijkbare projecten en programma's
- ▶ **Consultatie:** dieptegesprek met projectpromotoren, focusgroep met begunstigden, aftoetsing bij interne experts

Tabel 1: De 7 geselecteerde case studies

Project	Prioritaire as	SD	Onderbouwing
Improved	Slimme groei	1A	Uitbouw mobiele grensoverschrijdende R&D infrastructuur In hoeverre lukt het om project duurzaam operationeel te houden voor bedrijven?
Prosperos		1B	Samenwerkingsproject tussen onderzoeksinstituten in één domein In hoeverre leidt het project tot concrete toepassingen voor bedrijven (vraaggerichte innovatie)?
CrossRoads		1B	Grootste 'portefeuille' innovatieproject, met hoog aantal innovatietrajecten en betrokken bedrijven In hoeverre leiden de trajecten tot betekenisvolle technologische ontwikkeling/ productinnovatie?
Waterstof-Regio 2.0	Duurzame groei – energie	2A	Grootste demonstratieproject voor energie bij bedrijven, vervolg uit vorige periode In hoeverre lukt het tot (grootschalige) implementatie door bedrijven te komen?
See2Do		2B	Grootste demonstratieprojecten voor de woningbouwsector In hoeverre slaagt men erin tot implementatie in sector te komen?
PVOpMaat		2C	Grootste O&O-project voor energie, met groot bereik naar bedrijven via PPL In hoeverre leidt het project tot concrete toepassingen voor bedrijven (vraaggerichte innovatie)?
Grasgoed	Duurzame groei - hulpbronnen	3B	Grootste O&O-project in circulaire/biobased economie In hoeverre lukt het om tot concrete toepassingen voor bedrijven te komen (vraaggerichte innovatie)?

Voor iedere case hebben we een specifieke nota opgemaakt volgens vaste structuur:

- ▶ Introductie van het project en de interventielogica (doelstellingen en belangrijkste activiteiten)
- ▶ Beschrijvende analyse van de realisaties van het project
- ▶ Analyse van de resultaten van het project en bijdrage aan de programmaresultaten (impact)
- ▶ Beschrijving van een aantal succesfactoren in de uitvoering van het project

Op basis van de bevindingen van alle cases samen kunnen we een beeld vormen van de mate waarin de projecten bijdragen aan de verwachte resultaten van de verschillende doelstellingen van het programma en verklarende factoren hiervoor. Dit rapport bevat een overzicht van de overkoepelende conclusies en lessen hieruit, verder uit te werken naar definitieve beantwoording van de evaluatievragen (p 3) en aanbevelingen voor de toekomst (zie PPT tijdens de sessie).

2 / Conclusies impact Interregprogramma

Dit stuk bouwt voort op de bevindingen over de bijdrage van de projecten aan de gewenste resultaten van het programma zoals geformuleerd in het tussentijds rapport. De cases stellen ons in staat deze voorlopige bevindingen aan te vullen, te versterken, te nuanceren en waar nodig te corrigeren.

2.1. Slimme groei – O&O en innovatie

Grote bijdrage aan functioneel grensoverschrijdend innovatieve ecosystemen

Het tussentijdse rapport identificeerde de bijdrage aan functionele grensoverschrijdend innovatieve ecosystemen van bedrijven en kennisinstellingen in de grensregio als belangrijkste meerwaarde van de ondersteunde projecten.

De samenwerkingsprojecten zetten een aantal strategische domeinen structureel op de agenda in de grensregio (biobased economie - gras/algen..., duurzame energie - waterstof, circulair gebruik van reststromen, 3D-printing/Additive manufacturing, micro-elektronica, gepersonaliseerde geneeskunde), en vormen de basis voor meer structurele grensoverschrijdende partnerschappen tussen kennisinstellingen en bedrijven om tot vraaggerichte oplossingen te komen. Niet enkel de eerste prioritaire as draagt hieraan bij, maar ook projecten onder SD 2A, 2C en 3B, zoals de cases aantonen (WaterstofRegio, GrasGoed, PVopMaat).

Onder SD 1A laat case study **Improved** duidelijk zien dat het Interregprogramma een geschikt kader vormt voor kennisinstellingen en bedrijven om complementaire kennis en capaciteiten gericht en met voldoende kritische massa rond gezamenlijke prioritaire uitdagingen samen te brengen. In het geval van Improved is een kleinschalige mobiele labo infrastructuur uitgebouwd, die grensoverschrijdend wordt ingezet ten dienste van een aantal grote industriële spelers. De zeer gesofisticeerde testen die hierdoor mogelijk worden, vormen de basis voor snellere en grotere investeringen door de betrokken partners. Dit draagt bij aan sterkere verankering van de betreffende industriële concentratie, dat binnen een geïntegreerd kader werkt aan verdere 'industriële symbiose' voor betere omgang met hulpbronnen.

Belangrijk aspect hierin is ook dat de in dit project uitgebouwde infrastructuur operationeel blijft onder beheer van één partij (UGent), en kan worden ingezet in nieuwe onderzoeksprojecten met toepassing voor andere relevante sectoren. Dit versterkt de positie van de kennisinstelling, terwijl de installatie op non-commerciële basis ten dienste blijft staan van bedrijven, in lijn met hun noden. De installatie is niet alleen voor grote bedrijven bruikbaar, zoals in het project, maar kan ook voor KMO/MKB interessant zijn om hun water-(her)gebruik te optimaliseren.

Aan de andere kant is het operationaliseren, beheren en laten draaien van grensoverschrijdende O&O-faciliteiten ontwikkeld en samengesteld door instellingen aan beide kanten van de grens geen vanzelfsprekendheid.

Het voorbeeld van Improved wijst erop dat het een voordeel is als één partij het beheer in handen houdt, maar dan moet de grensoverschrijdende inzet ervan richting bedrijven in de grensregio wel verzekerd zijn.

Onder SD 1B is het project **Prosperos** een interessant voorbeeld van een slimme grensoverschrijdende bundeling en combinatie van onderzoeks- en ontwikkelingsinspanningen en -competenties, gericht op ontwikkeling van nieuwe technologische toepassingen,... De samenwerking brengt de specifieke sterktes uit beide regionale ecosystemen op het domein van 3D-printing voor gepersonaliseerde medische hulpmiddelen samenhangend samen, met meerwaarde voor beide individuele regionale ecosystemen.

Om tot optimale resultaten te komen is het wel belangrijk dat de O&O-activiteiten binnen het project niet enkel focussen op puur labo-onderzoek ten dienste van kennisontwikkeling op zich, maar concreet bijdragen aan toepassingen voor en door bedrijven. Interregfinanciering mag immers geen substituut vormen van reguliere Europese of nationale onderzoeksfinanciering.

Aan de andere kant vragen O&O/innovatietrajecten in bv. life sciences een zeer lange doorlooptijd met doorgezette inspanningen en investeringen binnen een onzeker kader. Het is dus belangrijk dat de samenwerkingen ook buiten het Interregkader kunnen worden doorgezet. Indien zij zich inbedden in of voortkomen uit structurele grensoverschrijdende netwerken of initiatieven zullen projecten minder tijd verliezen aan netwerkvorming zelf, en sneller tot concrete ontwikkeling met meerwaarde komen.

Op de cases WaterstofRegio en GrasGoed gaan we hieronder verder in, maar ook deze projecten dragen bij aan functionele grensoverschrijdende ecosystemen en/of waardeketens in hun domeinen door relevante actoren aan beide zijden van de grens structureel met elkaar te verbinden rond de ontwikkeling van concrete nieuwe economische toepassingen. Ook deze projecten tonen aan dat doorgezette investering en lange adem nodig is tot reële economische valorisatie te komen (zie bv WaterstofRegio 2.0 als vervolgproject).

Grote bijdrage aan algemene grensoverschrijdende innovatiecapaciteit

De cases bevestigen daarnaast de substantiële bijdrage van het programma aan de ontwikkeling van nieuwe producten/toepassingen,... en aan het innovatievermogen van bedrijven in de grensregio.

Ten eerste werken projecten als Bio-Hart, Smart*Light of Prosperos binnen vooraf bepaalde consortia van kennisinstellingen en bedrijven aan de ontwikkeling van nieuwe technologische toepassingen binnen één socio-economisch domein, tot aan de prototype of pilot status op de Technology Readiness Level-Schaal. Dit type projecten is vergelijkbaar met de Vlaamse ICON-projecten¹, die zich ook richten op ontwikkeling in TRL-schalen 4/5 met een (onzeker) marktperspectief voor de middellange termijn, zoals blijkt uit een impactevaluatie uitgevoerd door IDEA Consult in 2017. In Nederland komen de PPS-projecten onder de Topconsortia voor Kennis en Innovatie het dichtst in de buurt.²

Hoewel deze projecten een geschikt kader bieden voor interessante vraaggerichte innovatietrajecten, stelt het tussentijds rapport ook dat zij zeker niet allemaal op korte termijn tot concrete nieuwe producten/toepassingen leiden. De case study **Prosperos** toont aan dat de ontwikkelingstijd van zulke toepassingen vaak langer is dan verwacht, en snel kan oplopen door allerlei soms onvoorzienbare, praktische problemen (vergunningen, ethische kwesties,...). Een domein als life sciences/farma/medicine is hier zeer gevoelig voor. Onzekerheid over uitkomsten en toepasbaarheid door bedrijven is inherent aan dergelijke projecten. Dit werkt demotiverend voor deelnemende bedrijven die wellicht verwachten sneller direct de vruchten te kunnen plukken van ontwikkeling. Daarom zijn het vaak de grotere, established bedrijven binnen de betreffende ecosystemen die deelnemen aan dergelijke projecten, en minder KMO/MKB.

De producten en toepassingen die uit projecten als Prosperos voortkomen zijn meestal gericht op specifieke nichemarkten, waarvoor deelnemende bedrijven verder zullen moeten investeren om volledige haalbare business cases te ontwikkelen. Uitvallers uit de partnerschappen volgen vooral uit het inzicht gedurende de

¹ ICON = coöperatief vraaggedreven onderzoek in consortia van kennisinstellingen en bedrijven dat praktisch toegepast kan worden tot economische toegevoegde waarde leidt <https://www.vlaio.be/nl/subsidies-financiering/subsidiedatabank/icon-subsidies-voor-cooperatief-vraaggedreven-onderzoek>

² <https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/pps-toeslag-onderzoek-en-innovatie>

looptijd van project dat een dergelijke business case niet haalbaar blijkt. In veel gevallen zien de deelnemende echter wel perspectief om daar op middellange termijn extra omzet en jobs uit te genereren, eventueel door eigen toepassing van de ontwikkelde kennis in een ander domein buiten het project om.

In verband met bovenstaande wordt dit type projecten best van bij aanvang opgebouwd en gestructureerd rond een (beperkt) aantal te ontwikkelen waardeketens, zonder enkelvoudige focus op puur technologische toepassingen. Zo wordt economische haalbaarheid direct gekoppeld aan de technologische haalbaarheid, hetgeen het commerciële succes van bepaalde toepassingen, en daarmee ook hun socio-economische impact, zal bepalen. Dit zorgt ervoor dat partners al bij oorsprong van het project denken en handelen om tot economisch haalbare en waardevolle toepassing van nieuwe technologie te komen, en zo de kans verhogen dat de uiteindelijke uitkomsten ook tot de gewenste economische effecten zal leiden.

Aandachtspunt hierbij is wel dat voor de ontwikkelde gesofisticeerde nicheproducten de lokale markt in de grensregio eigenlijk te klein en verzadigd is om een business case op te baseren. Daarom richt men zich vaak op internationale waardeketens (export), waarbij een deel van de voordelen, naast bij het betreffende bedrijf zelf, dus buiten de regio's neerkomen. Uitdaging te komen tot regionale waardeketens zodat lokale spelers in optimaal waarde kunnen capteren.

Overigens dragen de projecten onder 1A en 1B in een aantal gevallen niet enkel bij aan de programma-doelstellingen rond innovatie op zich, maar ook een betere omgang met natuurlijk hulpbronnen (bv Improved, Bio-Hart, de Blauwe Keten, AQUA-VLAN,...).

Het tussentijds rapport stelde daarnaast al vast dat ook het andere type projecten onder SD 1B, de 'portefeuilleprojecten' CrossRoads 2, Link2Innovate en CrossCare, een grote bijdrage leveren aan de innovatie-activiteiten van bedrijven in de grensregio. Case study **CrossRoads** toont duidelijk aan dat deze kleinschalige innovatieve samenwerkingstrajecten tussen bedrijven in veel gevallen leidt tot een concreet 'new-to-firm of -market' product, dat op afzienbare termijn op de markt gebracht kan worden.

Uiteraard slagen niet alle innovatieprojecten binnen CrossRoads, maar de case study duidt erop dat deelnemende bedrijven al op relatief korte termijn een substantiële omzetgroei kunnen baseren op de resultaten van het innovatieproject. Een ander deel van de projecten leidt ook weer tot verdere investeringen van de bedrijven individueel of samen, met eigen middelen of binnen een nieuw project. Hiermee heeft CrossRoads dus directe impact op omzet en tewerkstelling in de regio, volgens onze inschatting op basis van enkele onderbouwde criteria zeker €30-40 mln extra omzet en 400 extra VTE (zie case studie rapport³). Indien we dezelfde criteria toepassen op vergelijkbare projecten CrossCare en Link2Innovate, komen we op respectievelijk ongeveer €8-10 mln en € 11-13 mln extra omzet, en zo'n 100 en 140 extra VTE.

CrossRoads richt zich sterk op latere fases in de TRL-schaal naar de markt (schaal 7-9). Het biedt hiervoor ook het juiste kader, omdat in kleinschaliger projecten waarin een beperkt aantal bedrijven onderling samenwerken marktgericht aan technologie-toepassing gewerkt kan worden dan in grootschaliger 'onderzoeks'-partnerschappen. Het is dan ook laagdrempeliger voor KMO/MKB, en het biedt hen een springplank om grensoverschrijdend actief te worden. De grote vraag wijst op het potentieel hiervoor, en laat zien dat ook KMO/MKB zich graag activeren in economische ruimte van de grensregio, terwijl ze tegelijk meewerken aan de verdere integratie ervan. Ook wijst dit erop dat de innovatieprojecten in CrossRoads een gat in het regionale/nationale steuninstrumentarium opvullen, en zo grensoverschrijdende samenwerking tussen bedrijven sterker faciliteert dan binnen de eigen regio gebeurt.

Daarnaast laat de analyse van CrossRoads zien dat hierin veel cross-sectorale productinnovatie plaatsvindt door de nieuwe toepassing van bestaande technologie (bv ICT,...) in andere sectorale context. De finaliteit daarvan draagt vaak ook aan andere Interreg- en maatschappelijke doelstellingen (energie-efficiëntie, betere omgang met hulp- en grondstoffen, recyclage/circulaire, gezondheid,...)

Aan de andere kant werkt een project als CrossRoads minder gestructureerd aan O&O-omkadering in de vorm van infrastructuur, samenwerkingsinitiatieven of andere voorzieningen. De uitkomsten van het projecten

³ Ongeveer 40% van de projecten leidt direct tot omzetstijging, gemiddeld €2 mln, en extra arbeidsplaatsen, gemiddeld van 7 werknemers

komen enkel de bedrijven zelf toe en hebben, behalve de producttoepassing zelf, relatief weinig blijvende externaliteiten. CrossRoads draagt dus minder bij aan specifieke grensoverschrijdende clusterontwikkeling binnen bepaalde domeinen of structurele verankering van bepaalde industrieën, zoals projecten als Improved en Prosperos

Voor een goed functionerend grensoverschrijdend innovatief ecosysteem zijn beide type projecten in goede balans nodig, telkens met betrokkenheid van bedrijven. Samen dekken ze het grootste deel van de TRL-schaal, en hebben ze een belangrijke bijdrage aan de algehele innovatiecapaciteit in de grensregio.

2.2. Duurzame groei - omslag naar koolstofarme en hulpbronefficiënte economie

Goede bijdrage innovatiecapaciteit op domeinen energie- en hulpbronefficiëntie

Binnen de SDs 2C (energie-efficiëntie) en 3B (hulpbronefficiëntie) zetten projecten in op versterking van de innovatiecapaciteit en technologie- en productontwikkeling binnen de betreffende domeinen. Het tussentijds rapport stelt op basis van de beschikbare indicatoren dat het deze projecten minder goed lukt om bedrijven direct te betrekken in de samenwerkingstrajecten, en ook nog minder tot concrete marktgericht toepassing van technologie komen.

De case studies **PVopMaat** (2C) en **Grasgoed** (3B) tonen aan dat hierop enige nuancering nodig is, aangezien zij er wel in zekere mate in slagen tot innovatieve toepassingen te komen met actieve betrokkenheid van bedrijven.

Het tussentijds rapport merkte al op dat **PVopMaat** wel reeds een sterke indicatorenvoortgang rapporteerde, in tegenstelling tot de andere projecten in SD 2C. Het project bouwt verder op de resultaten van Interreg IV project Solar Flare rond dunne film zonnecellen, waardoor de partners op basis van gekende complementaire sterktes snel tot de juiste samenwerkingsstructuur konden komen.

Op basis hiervan slaagde het er op korte termijn in een aantal PPLs op te zetten en richting een aantal concrete marktgerichte toepassingen te werken, waarbij een hoog rendement wordt gecombineerd met haalbare en esthetisch aantrekkelijke gebouwintegratie. De laatste tijd stagneert de interesse voor de PPLs echter enigszins, wat een rem zet op de ontwikkelingen. Het beheer en coördinatie van de PPLs blijkt zeer complex, en vereist een grootschalige omkadering met voldoende professionele capaciteit om de partners voldoende te ondersteunen in hun deelname.

PVopMaat bevestigt het belang van de inbedding van innovatiegerichte projecten in bestaande grensoverschrijdende netwerken of initiatieven, zodat er reeds op voorhand zicht is op de wederzijdse competenties en faciliteiten, en hoe deze productief te verbinden. Het feit dat het grensoverschrijdend ecosysteem op het vlak van energie-efficiëntie minder ver ontwikkeld is, zeker waar het de bouwsector betreft, kan een hinderende factor zijn voor innovatieve samenwerking op dit vlak (bv voor de andere projecten in 2C)

Voor SD 3B geldt dat **GrasGoed** aantoont dat ook in dit domein belangrijke vorderingen kunnen worden gemaakt in de ontwikkeling van nieuwe milieuvriendelijke toepassingen en productieprocessen in de biobased/koolstofarme economie. Belangrijke factor hierin is dat de partners niet enkele focusten op technologische ontwikkeling en haalbaarheid, en ook gericht werkte aan economische haalbaarheid in concrete waardeketens. Op basis hiervan heeft men een viertal prototypes gerealiseerd waarvoor een bijbehorende business case wordt uitgewerkt. Het project kent daarnaast bijkomende meerwaarde, omdat het een economische valorisatie van reststromen betreft (circulaire economie) in producten/toepassingen die zelf ook positief bijdraagt aan verminderde uitstoot (bv biologisch veevoer, bodemverbeteraar, isolatiemateriaal).

Belangrijke bedenking voor de innovatiegerichte projecten in SDs 2C en 3B zoals PVopMaat en GrasGoed is dat deze domeinen weliswaar een sterke dynamiek kennen, maar dat de concrete toepassingen en producten in veel gevallen hun economische haalbaarheid en rendement nog moeten bewijzen. Talloze projecten en initiatieven werken aan het verhogen van deze haalbaarheid en het scheppen van de voorwaarden voor een aantrekkelijke marktsituatie, waar ook PVopMaat, GrasGoed en een aantal andere Interregprojecten een kleine bijdrage aan leveren.

Dit zijn echter wel voor een groot deel nog altijd aanbodgedreven initiatieven, waarbij de vraagkant vaak nog onvoldoende kritische massa heeft, de kostprijs nog niet kan/wil opbrengen en dus nog verder ontwikkeld moet worden om tot grootschalige marktintroductie te kunnen komen. Voor PVopMaat geldt bv dat er meer partijen nodig zijn die de grootschalige productie en installatie van de ontwikkelde prototype-toepassingen voor zijn rekening kunnen nemen. De partners schatten zelf optimistisch in dat op maat gemaakte PV-oplossingen binnen 5 à 10 jaar winstgevend zal zijn, zonder hulp van extra financiering.

Beperkte bijdrage aan adoptie van technologie en maatregelen voor energie-efficiëntie

Op basis van de indicatoren en desk research stelden we vast dat de realisaties van de demonstratieprojecten voor energie-efficiëntie voor de publieke en private sector (2A en B) voorlopig onder verwachting blijven. Hoewel de projecten wel tot waardevolle demonstratie-activiteiten komen gericht op het relevante doelpubliek, blijkt de stap naar grootschalige adoptie en implementatie nog altijd zeer groot. De case studies **WaterstofRegio 2.0** en **See2Do!** bevestigen dit beeld voor een groot stuk.

Grensoverschrijdend samenwerkingsverband **WaterstofNet** werkt al jarenlang in ondermeer twee opeenvolgende Interreg projecten aan de ontwikkeling en adoptie van waterstof als nieuwe energiebron bevordert in de grensregio. Met betrokkenheid van enkele bedrijven (Colruyt, VDL, Beukers Autoschade BV, PitPoint,...), toont men via uitgebreide demo-acties de opportuniteiten en waarde van deze toepassingen aan. Het staat buiten kijf dat er in dat kader relevant werk is geleverd om de mogelijke meerwaarde van waterstofenergie aan te tonen en de capaciteiten op dat vlak in de grensregio te versterken. Het aantal concrete toepassingen ervan blijft echter beperkt, vanwege de lange ontwikkelingstijd en grote infrastructurele aanpassingen die nodig zijn voor grootschalige implementatie.

Voor **See2Do!** geldt dat er wel substantiële resultaten zijn geboekt bij het aanzetten van particulier huiseigenaars tot energie-efficiënte renovaties en maatregelen via een persoonlijke informatievoorziening en adviesverlening over de opties met de meeste meerwaarde vanuit lokale overheden. Dit blijkt in ieder geval in de deelnemende Vlaamse gemeentes een effectieve manier om huiseigenaar aan te zetten tot renovaties.

Het is moeilijk te zeggen of dit resultaat ook substantiële gevolgen heeft voor het energieverbruik en CO²-uitstoot in de grensregio. In Nederland werd dit type van infovoorziening en begeleiding al toegepast, en levert het dus minder meerwaarde op. Bovendien spelen collectieve woningbouwcoöperaties in Nederland een belangrijker rol bij het uitvoeren van dergelijke renovaties.

Wel draagt het project bij aan een meer coherent en gericht lokaal beleid op het vlak van energie-efficiëntie in de bebouwde omgeving, waarbij verwacht mag worden dat lokale overheden een belangrijke rol op gaan nemen in de energietransitie en dus zullen bijdragen aan zuiniger omgang met energie.

Voor de demonstraties van nieuwe technieken voor energie-efficiëntie in publieke gebouwen geldt eigenlijk hetzelfde als voor WaterstofRegio. De focus van de demonstraties in beide case studies ligt veelal op technologie die nog niet zover uitontwikkeld is om op grote schaal in de praktijk toe te passen. Dit is het gevolg in het programma om ook in de SDs gericht op demonstratie sterk de nadruk te leggen te leggen op vernieuwing en innovatieve technieken en toepassingen.

In deze context bieden de demonstratieprojecten een kader voor confrontatie met potentiële gebruikers, en vormen zij dus eigenlijk nog een onderdeel van de technologieontwikkeling zelf. Dit maakt ook dat sommige projecten niet direct met demonstratieacties kunnen starten, en dat de doelgroep die direct tot eigen implementatie kan overgaan beperkt is.

Dit betekent ook dat de projecten grote inspanningen moeten leveren voor de sensibilisering van de vraagzijde van het belang en de opportuniteiten van de nieuwe technologie. Het gaat hierbij niet alleen om de directe gebruikers, maar ook om actoren die een rol kunnen spelen in de co-ontwikkeling van de noodzakelijke infrastructuur waarin de technieken optimaal kunnen functioneren (bv bouwsector, transport & logistiek,...)

Voor het energiedomein geldt dan ook nog de verschillende institutionele (beleids-)kaders aan beide zijden van de grens, alsook de andere organisatie van woningbouwsector. Deze zaken maken het moeilijk tot geïntegreerde grensoverschrijdende systemen te komen zoals wel mogelijk blijkt voor (technologische) innovatie.

Gemiddelde bijdrage aan de bescherming van biodiversiteit en het onderhouden van ecosysteemdiensten

De projecten in SD 3A bieden een kader voor geïntegreerde aanpak voor de bescherming van biodiversiteit en ecosystemen met een breed spectrum aan actoren (natuurgebieden, infrastructuurbeheerders en regionale landschappen in brede zin).

Zij tonen in het algemeen de urgentie en belang aan om te blijven werken aan de juiste balans tussen ecologische en economische vitaliteit zonder het belang van een de essentiële socio-economische infrastructuur uit het oog te verliezen. Een niet onbelangrijk deel van de economie - landbouw maar ook andere 'groene' sectoren - zijn immers ook mede afhankelijk van ecosysteemdiensten die de natuurlijke omgeving te bieden heeft. Intensieve klimaatadaptatie, met name op het vlak van (grond)water en bodembeheer, zal ook de komende jaren nodig zijn om de huidige economische ontwikkeling te kunnen volhouden in de grensregio.

Tegelijkertijd kan feitelijk niet verwacht worden dat het beperkt aantal Interregprojecten tegenwicht kunnen bieden aan ontwikkelingen in de economisch zeer intensief benutte grensregio die ten koste gaan van de biodiversiteit en ecosysteemdiensten. Het stabiel blijven van de biodiversiteitswaarde in de grensregio, zoals in het programma geformuleerd, lijkt inderdaad het maximaal haalbare resultaat.

2.3. Inclusieve groei – grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Goede bijdrage aan de aansluiting tussen arbeidsvraag en -aanbod op de arbeidsmarkt in de grensregio

Hoewel de grensoverschrijdende arbeidsmobiliteit niet toe lijkt te nemen, stellen we toch vast dat de projecten positief bijdragen aan een efficiëntere functionerende grensoverschrijdende arbeidsmarkt.

Ten eerste zorgen voor de projecten Grensinformatievoorzieningen en Werkinzicht voor meer functionele samenwerkingen tussen de belangrijke institutionele arbeidsmarktactoren aan beide zijden van de grens, met name VDAB en UWV. Deze projecten gaan verder dan enkel kennisuitwisseling, en werken gericht aan een verbeterde informatievoorziening voor werkgevers en -nemers in de verschillende systemen en in de actuele arbeidsvraag (vacatures) en -aanbod aan beide kanten van de grens.

Ook de ontwikkeling en/of uitvoering van gezamenlijke opleidings-/trainingsprogramma's dragen bij aan de wederzijdse toegankelijkheid van de arbeidsmarkt voor werkzoekenden in de grensregio. Door een focus op toekomstgerichte competentie- en skillsontwikkeling binnen een aantal strategische technologische/ economische domeinen vinden zij ook aansluiting bij de regionale strategieën rond innovatie en ondernemerschap (advanced manufacturing, robotisering/automatisering, agro-food, zorg, biogebaseerde economie,...).

De grens blijft voor veel werkzoekenden en potentiële grenswerkers toch een barrière met allerlei praktische institutionele hindernissen op het gebied van wet- en regelgeving, die de grensoverschrijdende mobiliteit bemoeilijken. Zo blijft de wederzijdse erkenning van bepaalde diploma's en opgedane competenties een moeizame aangelegenheid. Na een jarenlang traject is men bijvoorbeeld pas recent tot een gezamenlijke accreditatie van verpleeg-kundeopleidingen gekomen.

De projecten richten zich niet op het direct grensoverschrijdend toeleiden van werkzoekenden. In combinatie met de sterke invloed van de economische conjunctuur op de arbeidsmarktsituatie zullen zij dus niet direct leiden tot een groter aantal grenswerkers of een afname van de openstaande vacatures.

